

Missing - Vermist

Uit Zoeklicht 36, 12de jaargang, 2003, pp. 14-16

Waar verwanten van een overleden persoon kunnen treuren over de dood van hun geliefde, is onzekerheid over het lot van een vermiste persoon de harde realiteit voor ontelbare families getroffen door gewapend conflict of intern geweld. Overal ter wereld zijn ouders, koppels en kinderen wanhopig op zoek naar verloren verwanten. Hun angst kan hen blijven achtervolgen, zelfs jaren nadat de gevechten zijn gestopt en de vrede is teruggekeerd. Velen kunnen niet verder met hun leven of het herstelproces, soms geven zij hun gevoelens van onrecht en wrok door aan toekomstige generaties en ondermijnen zo de relaties tussen groepen en naties, zelfs decennia na de actuele feiten.

Het verschijnsel van verdwenen personen komt in vrijwel iedere situatie van gewapend conflict of intern geweld voor. Er is een waaier aan redenen waarom mensen verdwijnen. Schendingen van internationaal humanitair recht en/of mensenrechten zijn verantwoordelijk voor de meeste vermiste personen. Maar vooral de gevaren die eigen zijn aan oorlog leiden tot scheiding en verdwijning van zowel strijders als burgers.

Vermist in actie

In de vroegere eeuwen, werden soldaten vaak beschouwd als ‘kanonnenvlees’ en hun verdwijning of dood ging meestal onopgemerkt voorbij aan hun legereenheid. Halfweg de 19de eeuw hielp de Amerikaanse Burgeroorlog de weg te effenen voor de individuele identificatie van overleden en vermiste personen. Iedere soldaat ontving een identiteitsplaatje waarop zijn naam werd ingeschreven, met vermelding van zijn compagnie, regiment, divisie en legerdeel. Het ter beschikking stellen van deze plaatjes werd veralgemeend en gestandaardiseerd tijdens de Eerste Wereldoorlog en bekrachtigd door de Internationale Rodekruisconferentie van 1925. Dit waren de eerste stappen om het fenomeen van de soldaat ‘vermist in actie’ in te dijken. Het is evenwel een ernstig probleem gebleven, ook tijdens recente en hedendaagse vijandelijkheden, zoals in Armenië, Azerbeidzjan en Nagorni-Karabach, en tijdens het conflict tussen Ethiopië en Eritrea waar duizenden families geen informatie hadden over het lot van hun verwanten.

Burgers

Het verdwijnen van honderdduizenden burgers in kampen en het grote aantal vrouwen, kinderen en oudere personen dat verdween tijdens de hevige luchtbombardementen in de Tweede Wereldoorlog geven aan dat het probleem van vermiste personen verder reikt dan de ‘strijder vermist in actie’. Graven van onbekende soldaten getuigen van de erkenning van de staat voor zijn helden. Lange lijsten van vermiste personen tijdens recente conflicten en politieke onrust, herinneren eraan dat de meerderheid van vermiste personen burgers zijn. Ze worden van hun familie gescheiden door de gevolgen van oorlog, verdwijnen tijdens gevangenschap of worden vermoord tijdens een slachtpartij en in massagraven gedumpt. Foto's van niet-vergezeldde kinderen, gescheiden van hun ouders zijn overal ter wereld gepubliceerd.

'Vermiste personen' zijn personen van wie de familie geen nieuws ontvangt als gevolg van een gewapend conflict of intern geweld. Deze nogal formele definitie geeft niet de wanhoop weer van families op zoek naar informatie over familieleden, zonder te weten of deze nog in leven of dood zijn. Families die niet in staat zijn het hoofdstuk van gewelddadige gebeurtenissen die hun leven hebben verstoord, af te sluiten. De eerste vraag die rijst bij de problematiek van vermiste personen: "is de vermiste persoon in leven of dood?"

Het recht het lot van verwanten te kennen

De angst de dood van een verwante bevestigd te zien, wordt in evenwicht gehouden door het intense verlangen naar nieuws dat een einde stelt aan de onzekerheid. Indien in leven, kan de vermiste persoon gedetineerd zijn of gescheiden van zijn familie door een grens. De frequente onderbrekingen van communicatielijnen en de vele bevolkingsverplaatsingen in tijden van gewapend conflict hoeft het herstel van familiebanden niet in de weg te staan wanneer de strijdende partijen hun verplichtingen inzake de uitwisseling van familienieuws en de hereniging van families nakomen. Het Centraal Opsporingsagentschap van het Internationale Rodekruiscomité (ICRC) heeft daar zijn rol.

De bestaande internationale regels zijn ontworpen om te voorkomen dat personen vermist raken en te verzekeren dat vermiste personen niet vermist blijven. Melding van gevangenneming, arrestatie of detentie, het recht van gedetineerden of gescheiden personen om te corresponderen met hun families en de verplichting van overheden om te antwoorden op onderzoek naar vermiste personen, moet ertoe bijdragen dat gedetineerde personen niet al te lang vermist blijven. Snelle toegang voor het ICRC tot krijgsgevangenen en andere personen die van hun vrijheid zijn beroofd tijdens gewapende conflicten of situaties van intern geweld, dragen bij tot de bescherming van deze personen en helpen om de families te troosten die wanhopig zoeken naar hun verwanten.

De repatriëring van niet-geregistreerde soldaten twintig jaar na hun gevangenneming en meer dan een decennium na het einde van de vijandelijkheden, en de hereniging met families na dertig jaar zonder nieuws van een vermiste verwante, toont dat een vermiste persoon niet noodzakelijk dood is. Meer nog, recente voorbeelden uit Angola, de oorlog tussen Iran en Irak van 1980 of de vijandelijkheden tussen Marokko en de Westelijke Sahara tonen dat onzekerheid over het lot van verwanten vaak voor de volledige duur van het conflict aanhoudt.

Respect voor de doden en hun families

Jammer genoeg hebben in situaties van intern geweld en in de meeste recente gewapende conflicten de autoriteiten of uitdagers weinig bezorgdheid getoond voor het respect voor de doden of hun familie. Bewijs dat het overlijden bevestigd, is meestal niet bewaard gebleven. De lichamen van slachtoffers worden hetzij achtergelaten of begraven in massagraven. Lichamen worden zelfs vernietigd als eventueel bewijs van wederrechtelijke moorden, om de verantwoordelijkheid voor de gepleegde misdaden te ontlopen.

Families zijn daarom vaak niet op de hoogte dat verwanten zijn omgekomen. Humanitaire organisaties die actief zijn na een gewapend conflict of intern geweld, krijgen in toenemende mate af te rekenen met de ontdekking van lichamen en begraafplaatsen. Spanningen tussen de nood van de familie naar informatie en de vereisten voor juridische procedures moeten worden overwonnen. Humanitaire organisaties en onderzoeksteams moeten een complementaire rol vervullen en leren op welke manier families op de hoogte worden gesteld van slecht nieuws.

Tenslotte, wanneer alle andere middelen falen en het onmogelijk blijkt informatie te winnen over het lot van een vermiste, moeten de families, voor hun eigen goed en voor dat van de

gemeenschap, de kans krijgen de herinnering van hun vermiste familielid op een waardige manier te eren.

De verwachtingen van het ICRC

Het ICRC heeft gedurende vele jaren gezocht om verdwijningen te voorkomen, om familiecontacten te herstellen wanneer die verbroken zijn en om het lot van verdwenen personen na te gaan. Maar in vele gevallen was het niet in staat om zijn mandaat in te vullen door een gebrek aan politieke wil van de kant van de betrokken partijen, of gewoonweg omwille van de algemene verwarring en onrust in gemeenschappen getroffen door conflict en interne onrust. Andere internationale, gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties hebben met gelijkaardige problemen te kampen.

Deze situatie, in het bijzonder de tragedie voor de families, de omvang van het probleem, en de opkomst van internationale tribunalen en de vooruitgang van wetenschap inzake de identificatie van menselijke resten, heeft het ICRC ertoe aangezet om intern en met alle betrokken partijen - overheden, internationale en nationale gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties en deskundigen in verschillende domeinen - te overleggen en bij de methodes die worden aangewend voor het voorkomen van verdwijningen tijdens gewapende conflicten of interne onrust meer doeltreffend in te gaan op de noden van de familie die contact verloren hebben met hun verwanten en om een akkoord te bereiken over gemeenschappelijke en complementaire aanbevelingen en operationele praktijken.

Sophie Martin,
hoofd Missing Persons Project, ICRC

Uit de 'International Review of the
Red Cross, December 2002, Volume
84, nr 848, pg. 723